ఇటు — అటు

సరళకి పదిహేనోఏట వివాహం, మహోత్సవంగా జరుగుతుంది. వివాహమనడమూ పాఠశాలలో నేర్చుకునే చదువుకి స్వస్తి చెప్పడమూ యించు మించు ఒకేసారి సంభవించుతాయి.

పెళ్లి అయి పూరాగా ఒక్క సంవత్సరం గడవకుండానే అమ్మాయిని తమయింటికి పంపవలసిందంటూ అత్తవారు కబుర్లుపంపడం ప్రారంభిస్తారు. సరళకి నూతన గృహాభిగమనంలో ఒక ఉత్సాహమూ ఒకవ్యథా పొడగట్టుతాయి. తన్ను ఆదరించి, లాలించి, ప్రేమించే భర్తసన్నిధిలోకి వెళ్తున్నాననే సంతోషం; చిన్నప్పట్నుంచీ పెరిగిన వాతావరణంలో మార్పు—ఒక పెద్దమార్పు—కలుగుతోందని విచారం. సూరమ్మత్త కూతురు సత్తినీ, నాయనమ్మనీ, తలితండ్రుల్నీ వదలి నూతన పరిసరాలలోనికి పోవడం బాధగా వుంటుంది. కాని తనూ తనభర్త అద్వితీయమైన ప్రేమా, అనురాగ పూరితమైన తమయిద్దరి అన్యోన్యతా—మొదలైన—భావిజీవితపు మధురభావనలు మార్పుకి సంబంధించిన విచారాల నన్నిటినీ నెట్టేస్తాయి.

ఒక శుభముహూర్తాన చీరె సారెలతోనూ కొంగ్రొత్త సిగ్గులతోనూ సరళ అత్తవారింటికి ప్రయాణమవుతుంది.

భర్త ప్రేమామృతాన్ని తనివితీరా అనుభవించడమూ, అత్త మామలనూ, పెద్దలనూ, తగురీతిని గౌరవించడమూ తప్ప అన్యములయిన చీకు చింత లేవీ వుండవని ఆమె తలపోస్తుంది. ఉత్సాహాతిశయాలతో కూడిన సంతోషంతో ఆమె అత్త వారింట్లో పాదం పెడుతుంది.

*　　*　　*　　*

అత్తవారిల్లు...అది ఒక సమిష్టి కుటుంబం. అత్త మామ లిద్దరికీ షష్టిపూర్తి అవుతుంది. పెద్దబావగారు జ్యోతిషంలోనూ, ఆయుర్వేదంలోనూ అఖండుడంటారు. కాని జ్యోతిష విషయాలు ఆయన్ని అడిగిన పాపాన ఎవ్వరూ పోరు. ఇక వైద్యమూ అంటే ?...? స్వతస్సిద్ధంగా ఆయన కోపిష్ఠి అయిన వైద్యునికి ఎంత పలుకుబడి వుంటుందో, ఎంత ప్రాక్టీసు వుంటుందో చెప్పనే అక్కర్లేదు. రెండో బావగారికి పనివుండదు తీరికా వుండదు. నెంబరు మూడు సరళ భర్త. బాంక్ ఏజంటు. నాలుగూ, అయిదూ మరదులు, ఒకడు స్కూలుఫైనల్ మూడేళ్ళనుంచీ చదువుతూ వుంటాడు. ఇంకొకడు మొన్ననే థర్డుఫారంలో నుంచి తేలుతాడు. యిద్దరు వదినెలుంటారు. అందులో పెద్దామెకి తల చెడుతుంది. రెండో ఆమెని భర్త వదిలేస్తాడు. కుర్రకారు సంఖ్య ఏడెనిమిది దాకా వుంటుంది.

కుర్రాళ్ళందరికీ వుదయానే చద్దన్నాలు. పెద్దవాళ్ళందరికీ కాఫీలు, పదిగంటలు మొదలు ఒంటిగంటన్నర దాకా పెద్ద

వాళ్ళు ఒక్కొక్కరూ భోజనానికి లేస్తారు. మూడింటికి టీ. అయిదుగంటలకి ఆరంభిస్తారు రాత్రి వంటకి కావలసిన పనులు సమకూర్చుకోవడం.

వారిది సమిష్టి కుటుంబ మవడంచేత ఒకరిని కాదనేందుకూ, ఒకరిని ప్రశ్నించేందుకూ యింకొకరికి ఎట్టి హక్కూ లేదు. ఎవరికి వారే పెత్తనదారులు. యింటిపెత్తనమంతా తలచెడిన వదినగారిమీదనూ, అత్తగారిమీదనూ ఆధారపడి వుంటుంది. యితర వ్యవహారాలన్నీ మామగారిమీదనూ ఆయనకి ఆసరాగావుండి మంచీ చెడ్డా చూస్తున్న పెద్ద బావగారి మీదనూ వుంటాయి.

సరళభర్త ప్రతినెలా రెండో తేదీన తను సంపాదించే నూటఏభై రూపాయలలోనూ, పదిరూపాయలు తన స్వంత ఖర్చుకని వుంచుకుని, తక్కిన సొమ్మంతా తండ్రిచేతులలో పోస్తాడు. అలాచేయాలని అతను సాంప్రదాయాను సిద్ధంగా నమ్ముతాడు. అలాచేస్తున్న వారందరూ పూజ్యులూ, పుణ్యాత్ములూ అని లోకులు భావిస్తూవుండడం అతను చెవులార వింటూవుంటాడు. అంచేత, అతనుకూడా ఆ ప్రకారమే చేస్తున్నాడు.

యీ సమిష్టి కుటుంబం కంపెనీ అతను ఏవూరికి ట్రాన్స్ఫర్ అవుతే ఆ వూరికి మారుతూ వుంటుంది.

* * * *

9

అలాటి వ్యూహంలోకి స్వతంత్రభావాలతోనూ మధుర భావనలతోనూ సరళ ప్రవేశిస్తుంది. నెలరోజులు ఆమెని అత్యాదరంతో గౌరవిస్తారు. నడుస్తే పాదాలు అరిగిపోతాయేమో అనీ, ఎండలోకి వెళ్తే మొహం కందిపోతుందేమో అనీ, కాఫీ ఆలస్యమైతే ఆమెకి శోష వస్తుందేమో అనీ అందరూ ఆమెని అమితంగా మర్యాద చేస్తారు. ఈ శుష్క మర్యాదలతోనూ, యీ ఆర్భాటపు ఆదరాలతోనూ, యీ అనవసరపు హడావిడితోనూ ఆమె ఉక్కిరి బిక్కిరి అవుతుంది.

సరళకి అక్కడి పద్ధతి అంతా అయోమయంగా వుంటుంది. రెండో నెల గడచేటప్పటికి సరళ మీద యింతకి పూర్వం వున్న గౌరవాభిమానాలు క్షీణిస్తాయి.

సాయంత్రం ఆఫీసునుంచి బడలికతో వచ్చే తన భర్త కోసం ఫ్లాస్కులో పోసివుంచిన కాఫీ తన తోటికోడలు బావగారి కివ్వడం సహించలేక పోయింది.

చిన్నతోటి కోడలు పుట్టింటికి వెళ్ళడం; పెద్దతోటికోడలు వాకిట చేరటం, వదినగారికి తలనొప్పి ప్రాప్తించడం, అత్తగారికి రాత్రిపూట కళ్ళు సరిగ్గా ఆనకపోవడం, యిన్ని కారణాలవల్ల సరళ వండి గట్టుకోవలసి వస్తుంది. అలవాటు లేని వంట, అంతమందికి చేసిపెట్టడం, ఆమెకి కొద్దిగా కష్టంగానే వుంటుంది. తనకీ తన భర్తకే అయితే ఎంతో సరదాగా వండి వుండేది.

కాఫీకప్పు జారి పడిపోయినందుకు అత్తగారు కష్టతరంగా మాట్లాడడం సరళ మనస్సుకి నొప్పి కలుగుతుంది,

ముచ్చటగానూ, ముద్దుగానూ దంపతులిద్దరూ సినీమాకి వెళ్దామనుకుంటూ వుండగా, మిడతల దండులా ఆమెని యింట్లోవాళ్ళందరూ వెంబడించడం విసుగు తెప్పిస్తుంది.

మామగారూ, బావగారూ సావిట్లోకి వచ్చినప్పుడు పొరపాటున తాను నుంచోక పోవడం ఒక నేరంగా ఎంచిన అత్తమీద కోపం వేర్పడుతుంది.

సరిగ్గా అర్ధసంవత్సరం తిరగదు—తన భర్త సంపాయిస్తున్న సొమ్ముని వీరందరూ అనుభవిస్తూ, తనమీద అథార్టీ చేస్తూ, చాకిరీ చేయించుకునేందుకు వీరెవరన్న ద్వేషభావం పొడసూపుతుంది.

యిక మొదలు, వీరిని వారూ—వారిని వీరూ ద్వేషించుకోవడం.

* * * *

సరళ భర్తతో చెప్పుకుంటుంది—తనకి జరుగుతున్న అన్యాయాలన్నీ.

అత్తగారు కొడుకుతో చెప్తుంది—కోడలు చేస్తున్న పెంకితనం.

వదినగారు తమ్ముడితో మొర పెడుతుంది—మరదలు చేస్తున్న మాయలు.

అక్కవిషయం అంతగా ఆలోచించవలసిన అవసరం లేకపోయినా, చిన్నప్పట్నుంచీ పెంచి, పెద్దవాణ్ణిచేసిన తల్లి మాట తోసేసేందుకు ధైర్యంచాలదు. ప్రియురాలి ప్రశ్నలకి సమాధానా లివ్వడం చేత కాదు. కత్తెరలో పడిన పోక చెక్క మాదిరిగా వుంటుంది సరళ భర్తస్థితి.

* * * *

సుమారు సంవత్సరం గడుస్తుంది.

"నే నీ బాధలు పడ లేను. అయినదానికీ కానిదానికీ మీ అమ్మగారు తప్పులు పడుతూవుంటారు." అంటుంది సరళ.

"ఏమి చేమిటి!" అంటాడు, కంగారుతో సరళభర్త.

"మనం వేరే కాపరంపెట్టాలి."

"లోకం హర్షించవద్దూ ? మావాళ్ళంతా నా రెక్కల మీద ఆధారపడి వున్నారు."

"మీరు పిచ్చివారు కనక వార్ని కూచోపెట్టి అష్ట కష్టాలుపడి వార్ని మేపుతున్నారు. వారికేమన్నా కృతజ్ఞత వుందా ?

"లేదంటావా ?"

"ఉంటే నన్ను అనాదరించడం ఎందుకు ? మీ అమ్మ గారికీ మీ అక్కగారికీ నామీద యీర్ష్య ఎందుకు ? నేనేం చేసాను ?"

"అదంతావేరు."

"మీరు పిచ్చివారు...మనం వేరుందాం."

"తప్పు...తప్పు...అలా అనకూడదు."

"అవుతే నేను మా పుట్టింటికి వెళ్ళిపోతాను."

సరళభర్త దీర్ఘంగా యోచిస్తాడు. తను సంపాయించిన సొమ్మే తన తమ్ముళ్లూ, అన్నలూ, తలితండ్రులూ స్వేచ్ఛగా అనుభవిస్తున్నారు. పయిగా తన భార్యని, తన అర్థాంగిని, తన ప్రాణేశ్వరిని సరిగ్గా గౌరవించడంలేదు. ఆ విషయం... వేరుపడితే ప్రతిష్ట పోతుంది. అంచేత, భార్యని కొద్దిగా మందలించాలి. అలా మందలిస్తే తనకి మంచి Character వుందని లోకులు అనుకుంటారని భ్రమిస్తాడు.

* * * *

సరళ సాంప్రదాయానికి కట్టుపడి, స్వాతంత్ర్య దేవతా రాధన మానేసి, కుటుంబ మంతటికీ దాసీ అయినా అయి పోతుంది.

లేదా...

కష్టాలకీ, మనోవ్యథలకీ గురిఅయి వ్యక్తిత్వాన్నయినా నిరూపించుకుంటుంది.

2

ఇంకా, టీన్సులోనే వున్న కాలేజీగరల్‌ని ఒకసారి చూడండి. గులాబిరేకలమాదిరి వుండే చెక్కిళ్ళ అపురూప సౌందర్యానికి ఆమె గర్వపడుతోందంటే ఒక వింతకానేరదు. శరీరచ్ఛాయ, ముఖకవళిక, ఎంత ఆకర్షణీయంగా వుం

టాదో, ఆమె హృదయం కూడా అంత సరసమూ, సున్ని
తమూనూ. ఆరోగ్యవిషయాలకి ఆమె ఎంత ప్రాముఖ్యత
యిస్తుందో మానసిక సంస్కారం కూడా అంత వుంటుంది
ఆమెకి.

మేనమామ కూతురు శారద కంటెనూ, పినతల్లికూతురు
హేమలత కంటెనూ, తను అన్నివిధాలా అదృష్టవంతు
రాలు నని ఆమెకి స్పష్టంగా తెలుసును. చిన్నప్పటి తన
బాల్యస్నేహితు లిద్దరూ సంసారనౌక జీవితాంబుధిలోనుంచి
తోసుకు వస్తున్నారు. వారిద్దరికీ జీవితము ఒక తోపుడుబండీ
అయిపోయినది. సమాజమనే రాక్షసి, ఆచారాలనే చేతు
లతో, ఆ బండిని ముందుకు నెట్టుతోంది. కాని తనకో?
అలాకాదు. ప్రతి సూర్యోదయములోనూ ఒక నూతన
తేజస్సూ, ఆనందహేతువయిన ఒక అపూర్వ వికాసమూ
స్ఫురిస్తున్నాయి. ప్రతి అంధకారాన్ని ఒక నూతనోదయము
కబళించెయ్యగలదని గ్రహించగలిగిన భావనామణి ఆమె.

కోడికూసి నప్పుడు ఆమె లేవలేదు. ఆప్రకారం లేవడం
ఆరోగ్యకరమని ఆమె ఎలిమెంటరీ స్కూలులో నేర్చు
కున్నది. ఆ సిద్ధాంతము ఆమె జీవితములో ఆదినించీ అనా
చరణీయమే అయినది. అది ఆచరణలో పెట్టాలని ఏనాటి
కానాడే అనుకుంటుంది. కాని యీనాటికూడా ఆ ఆవశ్య
కత ఆమెకి పొడగట్టలేదు. ఆవశ్యకత ఏవిషయాన్నయినా
ఆచరణీయముగా చేయగలదు. అందుచేత ఏడుగంటలకి

బిగ్ బెన్ గణగణ అలారం కొట్టిన ఐదునిముషాలకి గాని ఆమె వొళ్ళు విరుచుకుంటూ, కళ్ళుతుడుచుకుంటూ, నిద్ర పక్కమీదనుంచి లేవదు.

తమతోడి బాలికలు తమ భర్తలకి సకలోపచారాలూ చేస్తూ, ఆ పురుషసింహాల అడుగులికి మడుగు లొత్తుతూ, తమ వ్యక్తిత్వాన్ని ఖూనీచేసుకొని పురుషజాతికి దాసీలై పోయినారని ఆమె విచారించని నిముషము లేదు. తన సానుభూతి వాళ్ళకి తెలియపర్చడానికి మార్గములేక తపించి పోతుంది.

భర్తచే తాపులుతిన్న నాగాంబనీ, అత్తవల్ల అనుక్షణమూ అదమాయింపులు అనుభవించే అచ్చమ్మనీ, మరదలుమాట వినకపోవడంవల్ల మూడురోజులు పస్తుండడం సంభవించిన మహాలక్ష్మినీ తలుచుకుంటే ఆమె గుండె ద్రవీభూత మౌతుంది. వాళ్ళ అవస్తకి హృదయంవున్న ప్రతివాడు జాలిపడక మానడు. తను వీరందరికంటె ఎన్నోరెట్లు అదృష్టవంతురాలునని, ఆమె దెయ్యాలనీ, దేవతలనీ థాంక్ చేస్తుంది. కాఫీ తాగి, కాసేపు కాలేజీ పుస్తకాలలో నిమగ్నురాలై కూచుంటుంది.

ముసలమ్మ అమ్మాయికి మూడుముళ్ళూ ఎప్పుడు పడతాయా అని ముదుస్తూ వుంటుంది. తల్లి తండ్రితో 'అమ్మాయి పెళ్ళివిషయం' అంటుంది. తండ్రి 'దానంతటదే ఏరి కోరి పెళ్ళిచేసుకోవాలి. ఆ విషయం నేను కలగజేసు

కోసు' అంటాడు, ఖరాకచ్చిగా. ఇంతలో గణగణ కాలేజీ గంట కొడతారు.

మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటనుంచీ రెండు గంటలదాకా కాలేజీగర్లు అందరూ వెయిటింగ్‌రూములో కూచుని పిచ్చాపాటీ చెప్పుకుంటారు. వారి సంభాషణలలో-హిట్లర్-షా-షేక్సుపియర్—జెరూసలెమ్‌లోని అరబ్బుల అల్లర్లు—అమెరికాలోని సెక్సునేరాలూ—మీరాసాహేబుతో లేచి పోయిన మాధురీ—ఒకటేమిటి అన్నిరకాల విషయాలూ ప్రస్తావనకి వస్తాయి. అందరూ వాగ్వాదంలో పాల్గొంటారు. ఏ ఒక్కరూ యింకోరితో ఏకీభవించరు.

కాలేజీలో చదువుతున్న తాము భావిభారతశాదేభ్యుదయానికి ఆదర్శ స్త్రీరత్నాలు అన్నట్లు తలపోస్తారు. కాలేజీ చదువైపోయిన తర్వాత ప్రతివొక్కరూ లోకాన్ని కొంత కాలం మరమ్మత్ చెయ్యాలని తీర్మానించుకుంటారు. తలచుకొన్నప్పుడల్లా వారి విశాలదృక్పథంలో, భారతదేశంలో స్త్రీ జనానికి జరిగే అన్యాయాలూ, అఘోరాలూ, అవినీతులూ కనిపిస్తుంటాయి. భావిజీవితంగురించిన కలలు కంటూండగా ఠంగుఠంగు మని కాలేజీగంట వినిపిస్తుంది. దబాదబా అందరూ తమక్లాసుల్లోకి పోతారు.

మధ్యాహ్నం రెండుగంటలూ చాలా నిద్రమత్తుగా వుంటుంది. ఎప్పుడు నాలుగు అవుతుందా అనిపిస్తుంది. నాలుగవగానే యింటికిపోయి కాసిని టీ నీళ్ళు కడుపులో పోసుకుంటేనే కాని యంత్రం సాఫీగా పనిచెయ్యదు.

కాలేజీగరల్ టీ సకాలంలో పుచ్చుకుంటుంది. రింగ్ టెన్నిసో, టెన్నిసో, బేడ్‌మింటనో ఆడుకునేందుకు పయన మవుతుంది. టెన్నిసు ఒక సెట్టుకంటె ఎక్కువగా ఆడు కునేందుకు వీలుండదు. బాడ్‌మింటన్ ఒక గేము ఆడే టప్పటికి, రింగ్ టెన్నిసు ఆడుకుందామని మరొకరు పిలు స్తారు.

చీకటి పడుతూండగా డాక్టరుగారి అమ్మాయీ, భావకవి గారి మరదలూ, కాలేజీగరలూ యింటికి మరలుతూంటారు. శ్రావణ మంగళవారపునోములే యీ జీవితానికి ముక్తి మోక్షమూ, సౌఖ్యమూ సంపదా యిచ్చేవని మూర్ఖంగా నమ్ముతూ సాంప్రదాయాన్ని గుడ్డిగా Follow అయ్యే అమ్మ లక్కలు-ఆమెకి వుండే స్వాతంత్ర్యానికి అసూయపడి, తమ కలాటి స్వేచ్ఛ లేకపోయిందికదా అని యీర్ష్యతో, అయిన మాటలూ కానిమాటలూ ఆ అమ్మాయిక నెత్తిన రుద్దుతారు.

ప్రప్రథమంలో స్కాండల్ అంటే కాలేజీగరల్ బెదురు తుంది. రానురాను అలవాటైపోతుంది స్కాండలంటే. క్రమక్రమంగా ఆమె తెలుసుకుంటుంది. ఔన్నత్యమనే అంతఃపురానికి యీ స్కాండల్సు అన్నీ మెట్లని. నానాటికీ

ఆమెలో మానసిక బలం వృద్ధిచెందుతుంది. తననుగురించిన స్కాండల్స్ విని పకాలున నవ్వుతుంది. సంఘానికి వున్న నీచదృష్టిని అసహ్యించుకొంటుంది.

తన వయస్సులో వున్న యువతు లందరికంటెనూ తనకి అన్నివిషయాలూ ఎక్కువగా తెలుసుననీ వారందరూ మూర్ఖ చిత్తులనీ, తను ప్రాజ్ఞత తెలిసిన వివేకవతిననీ ఆమెకి అహం భావం లేకపోలేదు. నిజంగా ఆమెకి అహంభావం వుండడంలో కూడా చోద్యంలేదు.

కాలేజీలో ఆమెకి యింగ్లీషుమీద వున్నంత మోజూ అభిలాషా తెలుగుభాషమీద వుండదు. తెలుగు, స్త్రీలను అనాగరికత్వానికి తీసుకుపోతుందనీ, ఇంగ్లీషు, సంస్కారాన్ని కలిగించడానికి మార్గదర్శి అవుతుందనీ ఆమె అపోహ. ఆకారణం వల్ల అప్పుడప్పుడు తెలుగుక్లాసులు మానేస్తుంది.

ముసలమ్మ పర్వదినాలకీ ఏకాదశీలకీ వుపవాసం చెయ్యడం వల్లనే అజీర్ణవ్యాధితో బాధ పడవలసిన అగత్యం లేక పోయిందంటుంది. అమ్మ నోముల్లో గౌరైతనంతప్ప అన్యం ఏమీ లేదంటుంది. తండ్రి మేధావి అనీ ,అలాంటి విజ్ఞాన వంతుడికి కూతురై పుట్టడం తన అదృష్టమనీ అనుకుంటూ నాన్నని ఛత్రాజులా పొగుడుతుంది.

దేవుడివిషయంలో ఆమెకి స్థిరమైన భావం ఏమీలేదను. 'దేవుడు వుంటేనేం, లేకపోతేనేం, నీ డ్యూటీ నువ్వు చెయ్యి' అది, ఆమె సిద్ధాంతం. మతమనేమాట వింటే, అర్థం తెలుసుకోకుండానే మండిపడుతుంది.

ఆమె నవయుగదృష్టిలో తన భావిజీవితము మధురమైన ఒక పూలపాన్పు. ఆనందమయజీవితపు ఛాయామాత్రము లైన కలలు కంటూవుంటుంది. తను భారతదేశాన్ని వృద్ధి చేస్తానంటుంది. ఉద్ధరించకలను కూడాను.